

Kvaszingerné Prantner Csilla

Eszterházy Károly Főiskola

csilla@ektf.hu

AZ OKTATÓI PORTÁLOK OKTATÁSBAN BETÖLTÖTT SZEREPE

Az oktatói weblapok és portálok fogalma, megítélése, tervezése, tartalmi és minőségi kérdései napjaink folyamatosan változó digitális világában egy igen aktuális kérdéskör. E témával kapcsolatban sajnos kevés a szakmai folyóiratokban fellelhető cikkek száma. Viszont jó kiindulópontok lehetnek a weboldallal szemben támasztott ergonómia és design alapelvek (Nielsen 2002), a használhatósággal és felhasználó-központú tervezéssel kapcsolatos elméletek, modellek és szabványok.

Egy oktatói portál önmagában több funkciót láthat el. Egyrészt „virtuális névjegy”-ként szolgálhat, ahonnan információkat nyerhetünk egy adott oktatóról: személyi adatairól, elérhetőségéről, szakterületéről, képzettségéről, fokozatairól, tanári attitűdjéről. Másrészt a tanár által oktatott tárgyakkal kapcsolatosan közölhet információkat. Például tantárgyi tematikákat, tantárgyi követelményrendszert, óravázlatokat, irodalomjegyzékeket, zárthelyi dolgozatok és vizsgák időpontjait, a hallgatók zárthelyi és vizsga eredményeit, órán bemutatott prezentációkat, egyéb oktatási segédleteket, ritkábban komplett e-tananyagokat tartalmazhat. Harmadrészt rálátást adhat az oktató tudományos életére, tudományos tevékenységére, aktuálisan futó kutatásaira, projektjeire. A fentiek alapján egyértelmű, hogy egy oktatói portál szerepe igen komplex.

Az oktatói portálok szerepe humán szemszögből

Kiindulásként egy kutatásra szeretnék utalni, melyet az Eszterházy Károly Főiskola Médiainformatica Intézetének munkatársai végeztek el 2009-ben. A kutatásban az Eszterházy Károly Főiskolán dolgozó tanárok IKT kompetenciája került felmérésre (Tóthné 2009). A vizsgálat az oktatói oldalról számos kérdést fogalmazott meg, ezek közül emelek ki néhányat. A vizsgálat egyik része az *internetes oldalak tanórai alkalmazását* mérte fel, az eredmények szerint, a válaszolók 32%-a él az internet lehetőségeivel tanórai keretek között. *A tanulói munkák és feladatok internet segítségével történő bekérését* az oktatók 64%-a alkalmazza, *a tanulmányi eredmények interneten történő közlését* pedig 61,1%.

A vizsgálati eredmények rámutatnak arra, hogy az oktatók igyekeznek lépést tartani az Internet és technika adta lehetőségekkel. Az egyes területekre vonatkozó IKT kompetenciák százalékos eredményeiből arra következtethetünk, hogy a felsőoktatásban részt vevő oktatók számára ma már jogos igény egy egyszerű weboldalon felül egy technikai-
lag innovatív, programozói ismeretek nélkül is könnyen létrehozható, módosítható, bővíthető és technikailag fenntartható weboldalra.

Arra a kérdésre, hogy ezen a főiskolán mennyi tanár rendelkezik jelenleg saját oktatói weblappal és azok a weblapok milyen információkat és szolgáltatásokat nyújtanak, még nem tudunk választ adni, hiszen ez irányú felmérésre még nem került sor. Sokat mondó adat viszont az, hogy az Eszterházy Károly Főiskola hallgatóinak internet hasz-

nálatával kapcsolatos felmérés szerint (Lengyelne 2009) a tanárok által használt *tanulást támogató elektronikus megoldások közül* az oktatói weboldalak kerültek az első helyre. A felmérésben részt vevő hallgatók 87,5%-a használta a tanárok saját weboldalait a feladatok és/vagy a segédletek letöltéséhez. Ez a mutató arra enged következtetni, hogy az oktatók jelentős százaléka már rendelkezik saját oktatói portállal és használja is azt nap, mint nap.

A közeljövőben tervezett oktatói portálokkal kapcsolatos kutatásban elsősorban fel szeretném mérni azt, hogy főiskolánkon a tanárok hány százaléka rendelkezik saját web-lappal? Ezeket mire használják az oktatók és mire a diákok? Továbbá mekkora azon oktatók aránya, akik a tanórákon rendszeresen használják saját weboldalaikat azokkal szemben, akik az órai keretek között nem használják oldalaikat. Jelentős kérdés, hogy milyen funkciókat látnak el ezek a weboldalak és az, hogy mi a valós igény mind az oktatók, mind a hallgatók részéről. A tervezett felmérésben a fenti kérdéseket szeretném empirikus vizsgálatokra alapozva boncolgatni.

Az oktatói portálok formai, tartalmi és strukturális megjelenése

Az oktatói portálok formai, tartalmi és strukturális megjelenésével kapcsolatosan számos kérdés merül fel, jelen esetben nem kívánok foglalkozni a felsorolt területeken alkalmazott általános érvényű szabályokkal, igyekszem csak az oktatói portálok kapcsán felmerülő kérdéses pontokra korlátozódni.

Forma és megjelenés

A weboldalak vizuális megjelenésének szabályairól Jakob Nielsen *Webdesig* könyvében olvashatunk. A könyv részletesen, szemléletes példákon bemutatva taglalja a szövegek, képek, hangok és videók weboldalakon történő közlésének és megjelenésének szabályait, továbbá a képernyőfelület kihasználásával kapcsolatos elveket. Az egyes oldalak egységesítésére, azaz egységes elrendezésére és megjelenítésére fektessünk nagy hangsúlyt. Egy oktató minden oktatott tárgyának felületén belül a képernyő ugyanazon részén helyezkedjenek el az egyes információk (például a tantárgy neve és kódja a képernyő bal felső sarkában) Az oktatói portálokkal kapcsolatban lényeges kérdés az, hogy egy adott intézményben dolgozó tanárok weboldalai a megjelenés, forma és design terén mennyire illetve mely részében legyenek egységes. Ezeket jó, ha az intézmény határozza meg.

Tartalom

Benedek András 2005-ben foglalkozik az oktatói portálok tartalmi követelményeivel *A szakképzés pedagógiai alapkérdései* című kiadványában (Benedek 2005). A műben „*tantárgyi weboldal*”-akon megjeleníthető lehetőségeket sorol fel. A tantárgyi weboldalak tartalmát tekintve oktatással kapcsolatos területeket fogalmaz meg, melyből egyértelművé válik, hogy az általa megnevezett oldalak tartalma az oktatási célok megvalósításának vannak elsősorban, és joggal alárendelve.

Véleményem szerint ma egy felsőoktatási rendszerben lévő oktatói portállal szemben alapvető követelmény az, hogy az elsődleges célok, azaz az oktatási- és általános információszolgáltatás az oktatóról célok mellett a fentebb megfogalmazott harmadik cél, azaz a kutatásokkal és szakmai élettel kapcsolatos területeket is ellássa.

Az oktatói portálok tartalma oktatói és hallgatói szempontból nézve igen sokrétű lehet. Meghatározni egy ilyen portál pontos tartalmát lehetetlen feladat, hiszen minden oktátónak és hallgatónak más-más az igénye a megjelenítendő tartalommal és szolgáltatásokkal kapcsolatban, és maguk az oktatott tárgyak is meghatározzák ezeket a tartalmakat.

A következőkben a tartalmi lehetőségekről tekintsenek meg egy átfogó felsorolást, mely az oktatói és a hallgatói munka megkönnyítése szempontból közelít.

A tanár oktatásával kapcsolatos adminisztratív feladatainak támogatása:

- Személyi adatok, elérhetőség közlése;
- Tematika és tantárgyi követelmények közlése;
- A beadandó feladatok egyértelmű megadása;
- Fontosabb időpontok és helyszínek megadása;
- Gyors információközlés a változásokról a hallgatókkal.

A tanár oktatási céljainak megvalósítását segítő tartalmak (melyek egyrészt a tanóra keretein belül használhatóak, másrészt a távolból is, on-line elérhetőek):

- Szemléltető anyagok, tananyagrészletek interneten történő megosztása;
- Teljes e-tananyagok és e-segédletek megosztása;
- Jegyzetet helyettesítő segédletek megosztása;
- Órai előadások prezentációinak megosztása;
- Gyakorló feladatok megosztása.

A tanár szakmai támogatása:

- Önéletrajz és publikációk közlése;
- Kutatásokkal és aktuálisan futó projektekkel kapcsolatos tartalmak közlése;
- Kutatási felület biztosítása a diákok számára (pl.: TDK-kör felület);
- TDK témakörök közlése
- Szakmai blog az oldalon belül tájékoztatói céllal.

A hallgatók adminisztratív tevékenységeinek megkönnyítésére:

- Tájékozódás az oktató elérhetőségéről; fogadóórájának idejéről;
- Diákok számára üzenetek, információk megjelenítése; (tájékoztató pl. határidőkről, időpontokról, helyszínekről, információváltozásról stb.)
- ZH-, illetve vizsgaidőpontok megjelenítésére.

A hallgatók tanulásának támogatására:

- Tantárgyi követelmények;
- Tematika;
- Órai prezentációk megosztása;
- Tananyag (ha van elektronikusan);
- Beadandó feladatok pontos kiírása;
- ZH ill. beadandó eredmények feltöltése.

A hallgatók kutatással kapcsolatos tevékenységeinek támogatására

- Információ az oktató képzettségéről, szakterületéről, kutatásáról;
- Saját terület megadása (amennyiben egy kutatókörön belül léteznek egyéni profilok a diákok számára)
- Kutatási felület biztosítása a diákok számára (pl.: TDK-kör felület);
- Kutatási projektekkel kapcsolatos információk és állományok megosztása;

A szolgáltatások és alkalmazások szempontjából további általános tartalmi egységeket lehetne még meghatározni, melyeknek helyük lenne egy oktatói portálon; például fórum, címke-felhő, chatablak, szavazás, stb. A tanulmányban e tartalmi részek megfogalmazására nem térek ki részletesen.

A későbbiekben a már említett kérdőíves kutatással szeretném felmérni és pontosítani azt, hogy mind oktatói, mind pedig tanuló oldalról mi az általános igény egy oktatói portál tartalmával és szolgáltatásaival kapcsolatban. A kapott eredmények után egy példa weboldal elkészítése is a tervek között szerepel.

Struktúra és navigáció

Ez esetben sem térek ki a struktúra és navigáció kapcsán lefektetett általános érvényű szabályok ismertetésére, csak a témához szorosan kapcsolódó kérdéses pontok kerülnek említésre. A struktúra megtervezése a legbonyolultabb összetevője egy oktatói portál megalkotásának, hiszen különböző jellegű tartalmakat kell logikusan úgy elhelyezni egy felületen, hogy a menüpontok és információdobozok segítségével minden látogató könnyen és gyorsan elérhesse az általa keresett információt vagy igénybe vehesse a kívánt szolgáltatást. Az oldalon nem feltétlenül szükséges az összes tartalmat a nagyközönség számára elérhetővé tenni. Számolnunk kell azzal, hogy a különböző látogatói körből oldalunkra látogató személyek más-más jogosultági körbe tartoznak, ezzel más-más tartalmak és különböző felületek érhetőek el számukra. A tervezési folyamatokat ezek az összetevők bonyolítják.

Egy hallgató például a saját accountjával belépve az oldalra jogot kaphat az adott félévben felvett tárgy tájékoztatójának elolvasására és segédleteinek elérésére, míg az accounttal nem rendelkező hallgatók az adott tanár által oktatott tárgyról csak tájékoztatót olvashatnak. A hasonló esetekben ügyelni kell a redundancia elkerülésére, azaz a tantárgyi tájékoztatót úgy kell a weboldalon megjeleníteni, hogy mindkét kör számára elérhető legyen, ám ne legyenek ezek az adatok többszörösen rögzítve a szerveren.

A felhasználó-központú tervezés – hallgatóközpontú tervezés

A felhasználó-központú tervezést (human centered design) azért találták ki, hogy a felhasználó igényeihez alkalmazkodva tervezhessék meg a szoftvereket, bonyolultabb működésű weblapokat. A felhasználó-központú tervezés a szoftverek illetve weboldalak használhatóságára helyezi a hangsúlyt, célja egyrészt csökkenteni a felhasználó azon erőfeszítéseit, amelyek a számítógép használatára irányulnak, másrészt megkönnyíteni a feladatvégzést. A felhasználó-központú tervezés menete a következő: tervezés előtt mérjük fel és vegyük figyelembe a felhasználók igényeit és a munka elvégzése után teszteljük a rendszert a felhasználókkal.

Annak érdekében, hogy a fejlesztők megbizonyosodjanak az adott, weboldal minőségéről és használhatóságáról a fejlesztési folyamat alatt teszt-felhasználókkal több alkalommal **is kérdőíveket töltenek ki és használhatósági teszteket végeztenek.**

Például a következő kérdésekre kereshetjük a választ egy oktatónak a weboldalával kapcsolatban: Egyszerű vagy nehézkes regisztrálni az oldalra? Könnyen megtalálható-e az oktató elérhetősége és fogadóórájának ideje az oldalon? Mennyire könnyen érhetőek el a tanár által oktatott tárgyak követelményei a hallgatók számára? Mennyire bonyolult

egy házi feladat beküldése a rendszeren keresztül, mennyi klikkeléssel érhető el ez a szolgáltatás? Szerkezetileg és logikailag el különül-e kellőképpen az oktató tudományos tevékenysége oktatói tevékenységétől? Stb.

A használhatóság mérése kapcsán érdekes eredményekre jutottak a kutatók. Már több esetben megállapították, hogy on-line elektronikus környezetben a felhasználók viselkedése nagyon kényelmessé válik. A felhasználó nem hajlandó mentálisan megterhelő erőfeszítéseket és lépéseket tenni a weblapok használatakor, hanem automatikusan a kevésbé terhelő, egyszerűbb lehetőségeket választja (Tóth és Nyéki és Jókai et al 2010), (Prof. Izsó Lajos és munkatársai, <http://www.erg.bme.hu>, 2011). Példaként említhető az internetes böngésző programok „Vissza” gombja a kilépés helyett, valamint a kereső mező használata a menüstruktúra mellőzésére.

Nagyszerű eszközök ismertetése weblapok és portálok készítéséhez

„Ha azt szeretnénk, hogy diákjaink a WEB-en található anyagok közül az értékeset találják meg, szükséges és szinte kötelező azon iskolai oldalak elkészítése, amelyek segítséget adhatnak ebben.” (Balogh 2011). Hazánkban szerencsére egyre több közoktatásban dolgozó tanár és oktató vonja be oktatási folyamatába a hálózat adta ingyenesen elérhető lehetőségeket. Az oktatói portálok, webes segédletek, tutoriálok és az újonnan megjelenő – on-line kommunikációt, megosztást és kapcsolattartást segítő – közösségi portálok tanítás-tanulás folyamatba való bevonása bizonyítottan hatékony motiváló erő a diákok számára.

Az Interneten számos olyan eszköz található, melyekkel könnyen oktatási célú web-oldalakat, tanulást segítő felületeket, ezeken belül oktatói portálokat lehet létrehozni. Ezek közül kiemelném a CMS-eket (Content Management System), magyarul TKR-eket, azaz tartalomkezelő rendszereket, melyek mindezekre igen alkalmas, könnyen használható és viszonylag könnyen elsajátítható eszközök. Előnyük, hogy a már létrehozott oldalak könnyen módosíthatók, frissíthetők és karbantarthatók. A magyar felhasználók körében a Drupal és a Joomla a két nagy versenytárs, de számos más CMS rendszer is létezik (<http://cms.lap.hu>, <http://cmsinfo.org>).

A tartalomkezelő rendszerek lehetséges alkalmazási területei az oktatás terén:

- oktatói portálok létrehozása;
- szakmai közösségi portálok létrehozása;
- virtuális osztálytermek létrehozása, kurzusok lebonyolítása;
- e-portfólió, illetve szakmai bemutatkozó oldal készítése;
- e-tananyag fejlesztés.

Összegzés

„A technológia megváltoztatja (rewriteing) az agyunkat. Az általunk használt eszközök meghatározzák és formálják a gondolkodásunkat.” – mondja George Siemens 2005-ben (Siemens 2005). Gondolkodásunk változása pedig Internet használatunkra is igen nagy befolyást gyakorol. Mára oly mértékben megváltoztak a weben történő tevékenységek, hogy ezek önkéntelenül is gerjesztik, hogy az emberek a tanulás terén, az önképzés és szakmai továbbképzés folyamataiban is az internet felé forduljanak. Vegyük fi-

gyeembe, hogy korunk hallgatóinak zöme magas fokú digitális írástudással (Bawden 2001), (http://tani-tani.info/101_koltay, 2011) rendelkezik. Mára a felsőoktatásban részt vevő hallgatók alapelvárásai közé tartozik, hogy legyenek on-line elérhető, tanulásukat segítő weboldalak. Változó szokásaiknak megfelelően weboldalaink koncepciójának, tartalmának és formájának is folyamatos változáson és újításon kell keresztül mennie ahhoz, hogy az Y-generációhoz tartozó diákok igényeinek is megfeleljenek. Ezekben nagy segítségünkre lehetnek a tartalomkezelő rendszerek.

A jól kialakított tanári portálok léte elengedhetetlen a „digitális kor” tanulói számára. A diákoknak jó kiinduló pont lehet egy oktató igényes kivitelezésű site-ja, nem beszélve arról, hogy egy ismert oktató szakmai oldala vagy linkgyűjteménye jóval hitelesebb forrás, mint bármely kereső által kidobott találat oldal, vagy linkgyűjtemény. Az említett felmérések szerint pedig igazoltan a leghasználatosabbak ezen on-line segítségék közül az adott tárgyat oktató tanár saját weboldala, azaz saját oktatói portálja.

„A digitális tanulás spontán módon és egyre hatékonyabban formálódik az egyén szintjén, ugyanakkor a digitális „tanítás” rendszerszerűen, professzionális módon még nem létezik.” – jelenti ki Benedek András. (Benedek 2007), (www.matud.iif.hu/07sze/09.html). Nekünk, oktatóknak kell rávezetnünk, megtanítanunk és rászoktatnunk a diákokat arra, hogy portáljainkat használják, és nekünk kell jó keretet tervezni és készíteni tantárgyainkhoz. Igaz, nem kevés idő és energia befektetést jelent portálunk megtervezése, technikai kivitelezése és didaktikai szempontból jó beépítése oktatási folyamatukba, de ezzel a diákok tanulását és saját tanóráinkat tehetjük élvezetesebbé diákjaink és önmaguk számára egyaránt.

Irodalomjegyzék

- Jakob Nielsen (2002) Web-design. Budapest, Typotex, ISBN: 963 9326 267.
- Tóthné dr. Parászs Lenke (2009) Oktatók a behálózott világban. Elektronikus tanulási környezetek kialakítása, I, 63–73.
- Lengyelne dr. Molnár Tünde (2009) Hallgatói kérdőív elemzése. Elektronikus tanulási környezetek kialakítása, I., 52–62.
- Benedek András (2007) Tanulás és tudás a digitális korban. Magyar Tudomány, 1159.
- George Siemens Connectivism (2011) A learning theory for the digital age. Theory and Research for Academic Nurse Educators: Application to practice.
- Daniel Bawden (2001) Information and Digital Literacies: A Review of Concepts. Journal of Documentation, 57, 218–259.
- Benedek András (2005) Tanulásiirányítás és kommunikáció. A szakképzés pedagógiai alapkérdései, Budapest, Typotex, ISBN: 963 9694 065.
- Dr. Tóth Péter PhD (2010) Virtuális kurzusbeli tanulási tevékenység vizsgálata web bányászati módszerekkel. Felhasználói viselkedés elemzése webes környezetben, 25–72.
- Dr. Nyéki Lajos PhD (2010) A Coedu távoktatási keretrendszer használatának elemzése. Felhasználói viselkedés elemzése webes környezetben, 73–102.
- Jókai Erika–Horváth Cz. János–Nagy Gábor Zsolt (2010) Tanulási szokások vizsgálata web bányászati technikákkal. Felhasználói viselkedés elemzése webes környezetben, 103–150.
- Balogh Ferenc (konzulens: Ladányi Gusztáv): WEB publikáció, mint a Sulinet program része. (www.konyvtar.c3.hu/fjkisk/2.htm, 2011)
- Hercegfői Károly (2005) Multimédia oktatóanyagok fejlesztésének és bevezetésének minőségbiztosítási kérdései, (doktori értekezés, témavezető: Dr. Izsó Lajos)